The article aims to define the dominant forms, structure and functions of the modern media as a socio-political institution. The analysis of the scientific literature on the problems of defining and distinguishing the concepts of «means of mass information», «means of mass communication» and «mass media» is carried out. The inconsistency of their scientific interpretation, as well as on the legislative uncertainty of the concepts of modern forms of media, in particular «means of mass communication» and «mass media» is emphasized. According to the author, one of the reasons for the absence of concerted and consistent definitions of these phenomena is the lack of precise delineation of the functions of these mentioned socio-political institutions. The absence of the legislative definition of functions of the media, the need for legal regulation of public relations that arise while using the information and communication capabilities of the Internet network is indicated. The dominant approaches of foreign and domestic scientists to the definition of the main functions of the mass media are analyzed and singled out. The need to clarify these functions in view of the strengthening of the role of information, the growing importance of information technology in the organization of public life is justified. According to the author, the key and determining the functional focus of the media is their impact on personal and mass psychology, on the level of general and political culture, on the formation of the system of values as the basis of civilization development, construction of meanings, agenda and social trends.

Key words: *means of mass information, means of mass communication, mass media, functions of mass media, social and political institutes, political culture.*

https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series22.2022.31.04
УДК 342.71:321

Юлія Руденко,
доктор політичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник НОЦ
Національної академії Служби безпеки України,
ORCID: 0000-0002-5292-5334; EMAIL: uliarudenko507@gmail.com

ПРІОРИТЕТНІСТЬ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СКЛАДОВОЇ ЯК УМОВИ ПОСИЛЕННЯ СУБ'ЄКТНОСТІ УКРАЇНИ

Досліджується феномен суб'єктності країни. Стверджується, що без внутрішнього змістовного наповнення, а саме суб'єктності, державний суверенітет носить формальний характер. Зазначається, що розрізняють різні типи суб'єктності. Критеріями для виокремлення яких можуть бути як кількісні, так і якісні показники. Серед інших, зазначають сильну та слабку суб'єктність, мінімальну та максимальну, а також авторитарну та гуманістичну. Зазначені характеристики можуть поєднуватися. Стверджується, що існують чинники, завдяки яким суб'єктність країни можна посилити. Адже «справжня» суб'єктність, принаймні, гуманістична, формується, переважно завдяки внутрішнім чинникам та внутрішньому потенціалу країни, можливостям її до саморозвитку та запровадженню інновацій. І, у меншому ступені, завдяки зовнішнім впливам та схильністю до «експансії» власних національних інтересів на інші країни. Останнє характеризує авторитарну суб'єктність. Зазначається, що для України органічно притаманна гуманістична суб'єктність, що, зокрема, ґрунтується на просвітницькій культурі та етиці. Тому українське суспільство схильне до саморозвитку та запровадження інновацій. Стверджується, що, власне, громадянське суспільство, взагалі є вагомими підґрунтям та ключовим чинником формування суб'єктності країни, сприяє формуванню нелінійних та горизонтальних зв'язків, культури довіри та толерантності між учасниками соціуму. Останні стають самостійними суб'єктами соціально-політичних процесів і своєю суб'єктністю

посилюють суб'єктність країни. Зазначається, що першочерговим завданням української влади повинно стати сприяння розвитку громадянського суспільства, яке, доповнивши державу та наповнивши її змістом, надасть імпульс суб'єктному становленню України в зовнішній політиці, тобто дасть змогу реалізувати її власні національні інтереси. Акцентується увага на тому, що в сучасному українському суспільстві є позитивні зрушення у бік практик довіри, толерантності, солідарності та відповідальності, підтверджене висновками соціологічних досліджень. Тому перспективи розвитку громадянської складової у справі посилення суб'єктності України вельми позитивні.

Ключові слова: *суб'єктність, гуманістична суб'єктність, суверенітет, громадянське суспільство, національна ідентичність, толерантність.*

Вступ. Проблема суб'єктності України сьогодні є однією з найбільш актуальних. Вона є пріоритетною у дослідженнях сучасних українських вчених та у практиках сучасних українських політиків. Вагоме теоретичне підґрунтя для формування погляду на проблему суб'єктності можна знайти в українських істориків, соціологів, психологів. І, безумовно, вагомий внесок в окреслену тематику роблять філософи та політологи. Вище зазначене свідчить, що суб'єктність є багатовимірним системним феноменом і потребує всебічного розгляду. Зокрема, соціологами досліджуються аспекти соціально-класовою структури, світоглядні орієнтири українського суспільства в контексті посилення суб'єктності. Істориків цікавить проблематика становлення української державності в процесі історії. Філософи та політологи формують теоретико-методологічне підґрунтя та світоглядні передумови формування феномену «суб'єктності».

Українські науковці видали декілька системних видань, із проблематики суб'єктності. Серед них: «Україна як цивілізаційний суб'єкт історії та сучасності», «Суб'єктність України в сучасному світі: оцінки, стратегії, прогнози» та інші. Знані науковці, що розробляють різні аспекти суб'єктності: Є. Головаха, Є. Бистрицький, С. Дембіцький, Ю. Іщенко, О. Кондратенко, О. Литвиненко, Ю. Любивий, О. Майборода, С. Макєєв, С. Пирожков, О. Резнік, В. Смолій, С. Таранов, Н. Хамітов, Ю. Шайгородський, Ю. Шаповал та інші.

Певне місце серед досліджень суб'єктності і, зокрема, суб'єктності України займає проблематика місця і ролі громадянського суспільства у її формуванні. Але, на нашу думку, тематика громадянського впливу є не в повній мірі висвітленою у вітчизняних дослідженнях.

Тому **мету статті** ми вбачаємо у аналізі цього внеску, зокрема, в формуванні погляду щодо місця громадянської складової у формуванні гуманістичної суб'єктності країни. Серед завдань: формування погляду на феномен суб'єктності, його якість та типи; визначення місця і ролі громадянської складової і, зокрема, громадянського суспільства у посиленні суб'єктності країни; аналіз підстав для впливу на посилення суб'єктності України в українському суспільстві.

Методи, що були використані при написанні статті, входять до групи як загальнонаукових, так і спеціальних методів окремих наукових напрямків. Серед них: діалектичний, порівняльний, історичний. Використані також результати соціологічних досліджень.

Результати та дискусії. Державний суверенітет країни тісно пов'язаний з її суб'єктністю. Цивілізаційним суб'єктом історії та сучасності можна назвати країну, поступ якої зумовлюється переважно внутрішніми, а не зовнішніми причинами. Це дає країні змогу виступати повноцінним партнером чи сильним опонентом на міжнародній арені, виходячи зі своїми економічними, військово-політичними здобутками на світовий рівень (Україна як цивілізаційний суб'єкт історії та сучасності, 2020, с. 13). Фактично, якщо суверенітет – це зовнішня форма незалежності країни, то суб'єктність – це внутрішнє змістовне наповнення такої незалежності. Суб'єктність – це стан розвитку

країни, коли вона сама творить свою цивілізаційну долю, обирає власну ідентичність і партнерів.

Суб'єктність країни можна визначити через вільний вибір її громадянами всіх форм власної життєдіяльності, і перш за все, політичної. Якщо мова йде, дійсно, про демократичну країну. «Суб'єктність країни завжди первинна щодо суверенітету держави. Без суб'єктності суверенітет стає суто формальним, а держава, яка представляє країну, маріонетковою» (Євроатлантичний вектор України, 2019, с. 28).

Варто акцентувати увагу на тому, що суб'єктність не є застиглою «конструкцією», може змінюватися як її змістовна наповненість, так і ступені прояву… «Суб'єктність може бути меншою чи більшою, може бути мінімальною або максимальною – слабкою чи сильною» (Україна як цивілізаційний суб'єкт історії та сучасності, 2020, с. 15), авторитарною чи гуманістичною. Щодо останньої пари, вчені визначаються так: «…перші країни спрямовані на авторитарну суб'єктність, яка з необхідністю означає експансію за свої межі й амбіції зі створення наднаціональних угруповань у різних модифікаціях, і відповідно, авторитаризм, який із часом може переходити в тоталітаризм, а другі – на гуманістичну суб'єктність, що означає зосередженість на іманентному інноваційному розвитку і при цьому – відкритість до світу, яка виявляється у практиках демократії» (Україна як цивілізаційний суб'єкт історії та сучасності, 2020, с. 16).

На нашу думку, у ситуації військової агресії з боку як північного сусіда, так і інших потенційних загроз з боку суміжних держав, постійної геополітичної турбулентності, окрім посилення воєнного потенціалу, вкрай важливо укріплювати та поглиблювати саме внутрішню суб'єктність країни, засновану на гуманістичних практиках. Тим більше, що в історії України було сформовано потужне підґрунтя для її формування у вигляді гуманістичної просвітницької (в широкому значенні цього слова) культури та етики. Саме вона може стати фундаментом для модернізації країни в усіх сферах, сприятиме посиленню та збереженню її національної ідентичності і значно може посилити суб'єктність. Адже те, що міцне всередині – важко розірвати. Важко впливати з не «доброчесними» намірами на країну, яка є внутрішньо інтегрованою.

Як ми зазначали вище, суб'єктність – це можливість обирати власну ідентичність. В кінцевому рахунку, і сам «суверенітет можна визначити як здатність соціальної системи у багатовимірному: вертикальному, ієрархічному, а також горизонтальному, мережевому (включаючи територіальний вимір) процесах своєї самоорганізації зберігати й відтворювати власну ідентичність» (Євроатлантичний вектор України, 2019, с. 28).

Очевидно, що питання формування національної ідентичності – це завжди питання внутрішньої консолідації на певних загальних і прийнятних для всіх засадах, об'єднуючих ідеях та практиках. «Період новітньої історії України, що йому властива незавершеність «наздоганяючої» модернізації, поставив питання про модель внутрішньої консолідації як чинник формування поліетнічної нації. Серед іншого йдеться про культуру довіри, комунікації і солідарності українців, яка має відігравати особливу роль за умов поступового переходу культурних практик у віртуальний простір, пандемії COVID-19 та мінімальної соціалізації людей» (Соціально-психологічні чинники інтеграції українського соціуму, 2016). Сутність культури довіри як частини культури спілкування в цілому може бути описана так: «Культура довіри стає залежною від таких чинників людського капіталу, як рівень освіченості, особиста відповідальність та громадянська активність, які в емерджентній взаємодії з інтегративними чинниками соціального капіталу, що є соціальним ресурсом, утворюють ціннісне підґрунтя для нормативного закріплення практики активної довіри…» (Кожемякіна, 2016).

Виявляється зв'язок між рівнем освіченості громадян з рівнем суб'єктності та суверенності держави. «У суспільстві (постіндустріальному – авт.) зростає кількість активних високоосвічених, компетентних осіб, що мають навички до організації та самоорганізації, які у соціальній взаємодії самостійно можуть усвідомлювати шляхи реалізації власних інтересів та інтересів інших громадян, а також громади та суспільства в

цілому. Здійснення суверенітету окремих громадян та громад забезпечує здійснення і суверенітету держави як такої» (Євроатлантичний вектор України, 2019, с. 30). Отже, суверенітет держави залежить від рівня суверенності осіб, які її формують.

Подібні практики, в тому числі культура довіри та солідарності може сформуватися тільки при наявності розвиненого громадянського суспільства, підґрунтям якого є національна ідентичність, в який громадянська складова займає почесне місце. «Україна має посилювати динаміку руху до суспільства активістського типу, з множинними нелінійними зв'язками, де культура довіри сприяє розвиткові соціального капіталу, тісно пов'язаного з людським капіталом, що базується на знаннях, кваліфікації, комунікативній здатності до спільних дій. Він багато в чому залежить від спільних норм та цінностей, а також специфічних для цього соціуму засобів підпорядкування індивідуальних інтересів окремих особистостей інтересам великих груп…», - стверджують автори аналітичної доповіді «Суб'єктність України в сучасному світі» (Суб'єктність України в сучасному світі: оцінки, стратегії, прогнози, 2020, с.60).

Кожен громадянин в такому суспільстві має відчути себе суб'єктом політичного, економічного, державного життя, і врешті-решт керманичем власної долі. Іншими словами, вільна, обумовлена лише системою права реалізація економічних, політичних і культурних інтересів громадян України – принципова умова реалізації національних інтересів нашої країни на міжнародній арені.

Саме тому першочерговим завданням влади повинно стати сприяння розвитку громадянського суспільства, яке, доповнивши державу та наповнивши її змістом, надасть імпульс суб'єктному становленню України в зовнішній політиці, тобто дасть можливість «конвертувати» внутрішню суб'єктність країни у зовнішню форму. Фактично трансформувати суб'єктність країни у суверенітет держави.

Вчені стверджують: «цивілізаційна суб'єктність певної країни з'являється тоді, коли наявні чіткі соціокультурні передумови існування громадянського суспільства» (Україна як цивілізаційний суб'єкт історії та сучасності, 2020, с. 222).

Інструментально громадянське суспільство створює формулу соціального діалогу на основі «зближення у процесі взаємодії різних представників українського соціуму (громадян, об'єднань громадян, територіальних громад, соціальних груп, об'єднаних за професійними, релігійними, політичними, етнічними та іншими ознаками), посилення їхньої спроможності до суспільно значущих дій та акцій, до мобілізації та досягнення спільних цілей, утвердження спільних цінностей, захисту себе або інших представників спільноти… Внаслідок соціального згуртування твориться соціальний капітал та інфраструктура для соціальної взаємодії: постає громадянське суспільство, з'являються мережі, платформи, форуми, засновуються рухи, фонди, програми» (Оржель О. Консолідація українського суспільства на основі національної ідеї, 2012)

Разом з тим, не дивлячись на всю перспективність розвитку громадянського суспільства як підґрунтя формування внутрішньої суб'єктності України, йому необхідно дати відповідь на серйозні виклики та вирішити низку проблем. Українські науковці свідчать: «українське громадянське суспільство своєю діяльністю, у першу чергу завдяки цифровим засобам, спричинює широкий резонанс, воно дуже мотивоване і постійно розвивається до більш стабільних структур. Тим не менше, йому ще належить підвищити свій професіоналізм стосовно діяльності масових медій, налагодити ефективну комунікацію з громадянами та набути досвіду, вибудовуючи зв'язки з іншими активістами та організаціями в європейських країнах. Крім того, українське громадянське суспільство стоїть перед серйозними екзистенційними викликами. Різні групи громадянського суспільства повинні знайти спосіб, як за умов горизонтальної мобільності й цифрової комунікації співіснувати разом і водночас не потопати в безглуздій конкуренції з державними установами або інструментальними олігархами…» (Суб'єктність України в сучасному світі, 2020, с.62).

Попри це, для модернізаційних змін та посилення суб'єктності країни громадянське суспільстве має виключне значення (адже, як ми зазначали, гуманістична суб'єктність, яка є, на нашу думку, засадничою для України, передбачає інновації, пошуки сучасних шляхів внутрішнього розвитку). Так вважає 49.1% респондентів серед тих, хто сповідує західноєвропейські цінності (Чепурко & Піддубний, 2018). Також в опитаних з окресленими орієнтаціями спостерігається оптимістичне сприйняття ролі громадських організації та бізнесових кіл в зазначених процесах. Відповідно - 52,4% віддають належне міжнародним громадським організаціям, 49,6% - вітчизняним громадським організаціям, 31,2% - бізнесовим осередкам (Чепурко & Піддубний, 2018, с.29). Цікаво, що попри погіршення стану науки, рівень довіри до вітчизняних вчених, як до дієвого суб'єкта громадянського суспільства, в модернізаційних процесах залишається високою. Зокрема, 2015 р. - 51,1%, 2016 р. - 47,3%, 2017 р. - 58,1% (Чепурко & Піддубний, 2018, с.33).

Окрім певних суб'єктів, важливу роль у формуванні та посиленні суб'єктності грають відповідні практики. Тобто важливим засобом формування інтегративних практик в громадянському суспільстві, формуванням спільної ідентичності та посилення на цьому ґрунті гуманістичної внутрішньої суб'єктності є вкорінення діалогічності суспільства, його інституцій та української культури в цілому. Що може стати стимулом органічної модернізації суспільства, втілення інноваційних практик.

Якщо спиратися на ґрунтовне дослідження українських соціологів «Соціально-психологічні чинники інтеграції українського соціуму» (Соціально-психологічні чинники інтеграції українського соціуму, 2016), то варто наголосити на тому, що вчені акцентують увагу - важливо не тільки навколо чого консолідуватися, але яким чином це буде відбувається. Фактично, суспільство може мати різні погляди на важливі цінності, але не бути глибинно дезінтегрованим, оскільки діють практики толерантності та в суспільстві існує високий ступінь довіри серед різних соціальних та етнічних груп. Досліджуючи ступніть інтегрованості українського суспільства, автори роботи у якості найбільш очевидних індикаторів обрали традиційні показники інтегрованості – соціальну солідарність, довіру, толерантність та відповідальність. Усі вони були свого часу теоретично пов'язані в єдину систему Т. Парсонсом через категорію стабільності. На його думку, «жодне суспільство не може підтримувати стабільність перед обличчям різних потреб і напруг доти, поки інтереси різних громадян не пов'язані солідарністю, а також внутрішньою лояльністю і зобов'язаннями» (Парсонс, 2002, с. 36). Автори виходили з того, що зазначені характеристики діють і за умов нестабільності, яка може виступати «лакмусом» інтеграції, вказуючи, наскільки вона органічна, або механічна, штучна. Ситуації нестабільності можуть відкривати такі ресурси інтеграції, які в стабільних умовах ніяк не виявлялися. Водночас у ситуаціях невпорядкованості ефект узгодженості втрачається і почасти різні цінності взаємно блокують одна одну. Тобто під сумнів поставлений сам принцип інтеграції суспільства на основі пошуку об'єднуючої ідеї (або міфу), бо він не може спрацювати в умовах інтегрованості локальних порядків на тлі слабкої конвенційності. Концептуально авторський колектив виходив з того, що в українських умовах сконструювати суспільство, ґрунтоване на механічній солідарності навряд чи можливо, а отже, головним завданням дослідження визначалося з'ясування підвалини для відтворення органічної солідарності.

Зауважимо, що означені практики (соціальна солідарність, довіра, толерантність та відповідальність) набагато посилюють «функціональність» громадянського суспільства і підвищують рівень суб'єктності країни. У контексті нашої статті ми акцентуємо увагу на деяких, переважно найбільш позитивних аспектах практик соціальної солідарності, довіри, толерантності та відповідальності, адже обсяг нашої роботи не дозволяє проаналізувати їх детально. Щодо солідарності… На нашу думку, важливим є акцентування уваги на тому факті, що солідаризація населення України за такою соціально-рольовою номінацією як «громадяни України» має високу пріоритетність. Це,

безумовно, є позитивним аспектом у контексті формування суб'єктності. Більше того, соціологи свідчать, що найбільш серйозний зсув у 2015 році стався щодо саме цієї суспільно-політичної самоідентифікації – значущість позиції «громадянин України» зросла у півтора рази – з 35,9% в 2013 р. до 52,3% (Соціально-психологічні чинники інтеграції українського соціуму, 2016, с. 105).

Стосовно такого чинника як толерантність, варто зазначити наступне: соціологи свідчать, що безсумнівно позитивним є те, що для переважної більшості наших співгромадян відмінності у політичних поглядах та оцінках, принаймні щодо близьких людей, не ставали причиною для розриву стосунків. «Адже при тому, що переважна більшість опитаних (близько 81%) стикалися з ситуаціями необхідності визначати свою позицію щодо близьких, які мають принципово протилежні оцінки, переважна більшість цих людей (майже 80%) або продовжували спілкування як і раніше, будучи готовими вислуховувати думку інших, навіть якщо вона їм не подобається, або, принаймні, продовжували звичне спілкування, уникаючи розмов щодо тих тем, які можуть стати джерелом конфлікту. І лише 7% опитаних відмітили, що внаслідок наявних розбіжностей уявлень та оцінок вони припинили спілкування з раніше близькими людьми. Ще близько 14% опитаних зменшили обсяги та інтенсивність спілкування» (Соціально-психологічні чинники інтеграції українського соціуму, 2016, с. 201).

Щодо «довіри» ситуація в українському суспільстві дещо неоднозначна. На відміну від багатьох європейських країн, де люди майже однаково готові довіряти сусідам, незнайомцям і людям взагалі, в Україні виникли великі перепади довіри такого типу. А от показники довіри «до ближнього кола» залишаються перманентно високими. Близько 90–95% респондентів, які брали участь в опитуванні, з року в рік схильні найбільше довіряти своїй сім'ї та найближчим родичам. На запитання про ті спільноти, по відношенню до яких респондент міг би сказати «це – Ми», більшість опитаних у 2015 р. очікувано відповіла, що Ми – це насамперед родичі та друзі – близько 54% (відповідно у 2013 р. цей показник був такий самий). Почуття «Ми» й ідентифікація себе з відповідною спільнотою є певним підґрунтям довіри. «Ми – це громадяни України» – ця спільнота об'єднала в 2015 р. майже 52% респондентів, а в 2013 р. таких було тільки 36%, і цей тип громадянської ідентичності був єдиний, який продемонстрував таке різке зростання цінності приналежності до відповідної спільноти. Цікаво, що на запитання про рівень довіри співвітчизникам, думку про те, що вони варті довіри, розділили також 52% опитаних. Патріотичні почуття громадянина України як потужний об'єднавчий фактор відмітили 41% респондентів у 2015 р., а в 2013 р. таких було тільки трохи більше 8%» (Соціально-психологічні чинники інтеграції українського соціуму, 2016, с. 243). Вважаємо, що якщо б це соціологи робили дослідження сьогодні, показники щодо останніх позицій були б вражаюче вище.

Висновки. Зважаючи на вище зазначене, слід констатувати, що гуманістичний тип суб'єктності країни, який, на нашу думку, органічно притаманний Україні і еволюційно тут сформувався на основі просвітницької етики, важко уявити без дієвого громадянського суспільства. Громадянське суспільство складається із самостійних, іншими словами суб'єктних індивидів, які в ідеалі, мають високий рівень освіченості, і сприяють посиленню суб'єктності країни. Оскільки, суверенітет – це зовнішня форма незалежності країни, а суб'єктність – це внутрішнє змістовне наповнення такої незалежності, суб'єктність країни, в свою чергу, формує суверенітет держави і наповнює його внутрішнім змістом. Що дає можливість державі реалізовувати свої національні інтереси на міжнародній арені. Іншими словами суб'єктність країни створює потенціал для реалізації суверенності держави.

Аналізуючи особливості інтеграційних практик українського суспільства, вчені прийшли до висновку, що громадянське суспільство в Україні має всі перспективи стати цементуючим підґрунтям для формування національної ідентичності та консолідації нації, що, в свою чергу, буде сприяти поглибленню та зміцненню суб'єктності. Адже, українське

суспільство має дієві практики довіри, солідарності, толерантності та відповідальності. Зокрема, особливо позитивним визначається інтегративний зміст солідаритету навколо феномену «громадянин України». Адже соціологи констатують стрімке зростання інтеграції населення українського соціуму навколо останнього. Що надає впевненості щодо позитивних оцінок і та перспектив для посилення суб'єктності країни.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Євроатлантичний вектор України: *Національна доповідь* (2019). Київ : Національна академія наук України, 328 с.

2. Кожемякіна, О. (2016) Довіра та соціальний капітал: просторова ціннісно-нормативна інтерпретація. *Демографія та соціальна економіка*. *№1 (26),* 118-131.

3. Оржель, О. (2012) Консолідація українського суспільства на основі національної ідеї: перспективи й обмеження (з точки зору європейського досвіду). *Вісник Національної академії державного управління. Філософія, методологія, теорія та історія державного управління. №6.* 28-38

4. Парсонс, Т. (2002) Понятие общества: Компоненты и их взаимоотношения. *Теоретическая социология : антология*. Москва : Книжный дом «Университет», *Ч. 2.* 3–39.

5. Соціально-психологічні чинники інтеграції українського соціуму : *монографія* (2016). Київ : Інститут соціології НАН України. 276 с.

6. Суб'єктність України в сучасному світі: оцінки, стратегії, прогнози. *Аналітична доповідь* (2020). Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса, 88 с.

7. Україна як цивілізаційний суб'єкт історії та сучасності: *Національна доповідь (2020).* Київ: Ніка-Центр, 2020. 356 с.

8. Чепурко, Г., Піддубний, В. (2018) Модернізація українського суспільства: соціальні реалії та орієнтири. *Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Вип. 6 (20)*. 26-36

REFERENCES:

1. Ievroatlantychnyi vektor Ukrainy: Natsionalna dopovid (2019). Kyiv : Natsionalna akademiia nauk Ukrainy, 328 s. [Euro-Atlantic vector of Ukraine]. [in Ukrainian].

2. Kozhemiakina, O. (2016) Dovira ta sotsialnyi kapital: prostorova tsinnisno-normatyvna interpretatsiia. Demohrafiia ta sotsialna ekonomika. №1 (26), 118-131. [Trust and social capital: spatial value-normative interpretation]. [in Ukrainian].

3. Orzhel, O. (2012) Konsolidatsiia ukrainskoho suspilstva na osnovi natsionalnoi idei: perspektyvy y obmezhennia (z tochky zoru yevropeiskoho dosvidu). Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia. Filosofiia, metodolohiia, teoriia ta istoriia derzhavnoho upravlinnia. №6. 28-38. [Consolidation of Ukrainian society on the basis of the national idea: perspectives and limitations (from the point of view of the European experience)]. [in Ukrainian].

4. Parsons, T. (2002) Poniatye obshchestva: Komponenty y ykh vzaymootnoshenyia. Teoretycheskaia sotsyolohyia : antolohyia. Moskva : Knyzhnыi dom «Unyversytet», Ch. 2. 3–39. [The concept of society: Components and their relationships]. [in Russian].

5. Sotsialno-psykholohichni chynnyky intehratsii ukrainskoho sotsiumu : monohrafiia (2016). Kyiv : Instytut sotsiolohii NAN Ukrainy. 276 s. [Socio-psychological factors of integration of Ukrainian society] [in Ukrainian].

6. Subiektnist Ukrainy v suchasnomu sviti: otsinky, stratehii, prohnozy. Analitychna dopovid (2020). Kyiv: Instytut politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I.F. Kurasa, 88 s. [Subjectivity of Ukraine in the modern world: assessments, strategies, forecasts]. [in Ukrainian].

7. Ukraina yak tsyvilizatsiinyi subiekt istorii ta suchasnosti: Natsionalna dopovid (2020). Kyiv: Nika-Tsentr, 2020. 356 s. [Ukraine as a civilizational subject of history and modernity]. [in Ukrainian].

8. Chepurko, H., Piddubnyi, V. (2018) Modernizatsiia ukrainskoho suspilstva: sotsialni realii ta oriientyry. Ukrainske suspilstvo: monitorynh sotsialnykh zmin. Vyp. 6 (20). 26-36. [Modernization of Ukrainian society: social realities and guidelines]. [in Ukrainian].

Juliia Rudenko,
Doctor of Political Sciences, Associate Professor,
leading researcher of the Scientific and Organizational Center,
National Academy of Security
Service of Ukraine

Priority Of The Civil Component As Conditions For Strengthening Subjectivity Of Ukraine

The phenomenon of the subjectivity of the country is studied. It is argued that without internal content, namely, subjectivity, state sovereignty is formal. It is noted that there are different types of subjectivity. Criteria for the selection of which can be both quantitative and qualitative indicators. Among others, they note the strong and weak subjectivity, minimum and maximum, as well as authoritarian and humanistic. These characteristics can be combined. It is argued that there are factors that can strengthen a country's subjectivity. After all, "true" subjectivity, at least humanistic, is formed mainly due to internal factors and internal potential of the country, its opportunities for self-development and innovation. And, to a lesser extent, due to external influences and the tendency to "expand" their own national interests to other countries. The latter characterizes authoritarian subjectivity. It is noted that humanistic subjectivity is inherent in Ukraine, which, in particular, is based on educational culture and ethics. Therefore, Ukrainian society is inclined to self-development and innovation. It is argued that, in fact, civil society in general is an important basis and a key factor in shaping the subjectivity of the country. Promotes the formation of non-linear and horizontal ties, a culture of trust and tolerance between members of society. The latter, in turn, become independent subjects of socio-political processes and their subjectivity strengthens the subjectivity of the country. Promotes the formation of non-linear and horizontal ties, a culture of trust and tolerance between members of society. The latter, in turn, become independent subjects of socio-political processes and their subjectivity strengthens the subjectivity of the country. It is noted that the priority of the Ukrainian government should be to promote the development of civil society, which, supplementing the state and filling it with content, will give impetus to the subjective formation of Ukraine in foreign policy, to realize its own national interests. Emphasis is placed on the fact that in modern Ukrainian society there are positive changes towards the practices of trust, tolerance, solidarity and responsibility, confirmed by the findings of sociological research. Therefore, the prospects for the development of the civic component in strengthening the subjectivity of Ukraine are very positive.

Key words: *subjectivity, humanistic subjectivity, sovereignty, civil society, national identity, tolerance*